

Till Justitiedepartementet

Ju.remissvar@regeringskansliet.se

Kopia: clara.cederberg@regeringskansliet.se

YTTRANDE

PER E-MAIL

27 maj 2024

Betänkandet SOU 2024:4 Inskränkningarna i upphovsrätten (dnr Ju2024/00120)

1. Om Film&TV-Producenterna

Film&TV-Producenterna har av Justitiedepartementet erbjudits möjlighet att yttra sig över betänkandet SOU 2024:4 "Inskränkningarna i upphovsrätten" och vill med anledning därav lämna nedanstående kommentarer.

Film&TV-Producenterna är branschorganisationen för produktionsbolag i Sverige som producerar långfilm, dramaserier, dokumentärfilm, tv-program och reklamfilm. Organisationen har för närvarande 115 medlemsbolag med en sammanlagd omsättning på 5,5 miljarder kronor och står för merparten av svensk film- och tv-produktion.

2. Inledning

Med "överlåta" avses nedan både överlåtelser och upplåtelser. Med "upphovsman/upphovsmän" avses både upphovsmän och utövande konstnärer och med "verk" avses både verk och framföranden. Lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk benämns nedan "URL". "Återge" används här i den mening som anges i den nya föreslagna lagtexten.

Film&TV-Producenternas medlemmar producerar varje år stora mängder audiovisuellt innehåll, alltifrån breda underhållningsprogram på tv till långfilm, dramaserier, faktaprogram, dokumentärer och reklamfilm. Produktionsbolagen är både rättighetshavare till audiovisuella verk, som kan nyttjas av andra med stöd av inskränkningarna i upphovsrätten, och användare som nyttjar andras verk med stöd av inskränkningar, för inkludering i de audiovisuella samlingsverken.

Film&TV-Producenterna har därmed ett intresse av att inskränkningarna i upphovsrätten utgör en väl balanserad avvägning mellan rättighetshavarperspektivet och användarperspektivet

(innefattande intresset av yttrandefrihet och informationsfrihet). Dessa olika perspektiv kan förstås väga olika tungt avseende olika inskränkningar.

Ur ett rättighetshavarperspektiv är det av vikt att ensamrätten inte urholkas för mycket genom alltför många och alltför omfattande inskränkningar. Ur ett användarperspektiv är det av vikt att inskränkningarna inte ändras på ett sätt som gör dem praktiskt svåra eller omöjliga att nyttja och därmed inte tillgodoser de intressen som motiverar inskränkningarna.

Film&TV-Producenterna välkomnar den nödvändiga översyn av inskränkningarna som skett och är övergripande positiva till det förslag som utredningen har lämnat. Vi är dock bekymrade över några av förslagen, som enligt vår mening riskerar att få allvarliga konsekvenser för våra medlemmar.

3. Sammanfattning

Sammanfattningsvis har Film&TV-Producenterna följande synpunkter:

Namn och källangivelse

Film&TV-Producenterna avstyrker utredningens förslag gällande namngivelse som en del av den ideella rätten, dvs. förslaget till ändring av 3 § URL första stycket. Film&TV-Producenterna anser att nuvarande ordalydelse där upphovsmannen ska anges "*i den omfattning och på det sätt god sed kräver*" bör behållas.

Film&TV-Producenterna tillstyrker utredningens förslag att ta bort det generellt utformade kravet på källangivelse med stöd av inskränkningar och istället införa krav på namn- och källangivelse som en del av de enskilda inskränkingsbestämmelserna där ett sådant krav ska gälla. Film&TV-Producenterna anser dock att rekvisitet i dessa enskilda inskränkingsbestämmelser i linje med Infosocdirektivets ordalydelse bör vara "*om inte detta visar sig vara omöjligt*".

Trestegsregeln

Film&TV-Producenterna avstyrker ett införande av trestegsregeln i lag.

Panorama

Film&TV-Producenterna tillstyrker den föreslagna huvudregeln men avstyrker användningen av begreppet "*förvärvssyfte*" i undantaget från huvudregeln.

Nyhetsrapportering

Film&TV-Producenterna tillstyrker ett införande av den föreslagna bestämmelsen i huvudsak, men efterfrågar en justering på så vis att aktualitetsprogram också bör omfattas av inskränkningen.

Karikatyror, parodier och pastischer

Film&TV-Producenterna tillstyrker införandet av den föreslagna bestämmelsen. Film&TV-Producenterna invänder dock mot förarbetsuttalandet att licensmöjligheter skulle avgöra undantagets tillämplighet.

Övriga inskränkingsbestämmelser

Ändringsförbudet

Film&TV-Producenterna avstyrker förslaget att ta bort ändringsförbudet i 11 § URL. Ändringsförbudet bör behållas, men med en särreglering för parodier som av naturliga skäl medför att ändringar görs i verket.

Tillfälliga exemplar

Film&TV-Producenterna tillstyrker de föreslagna ändringarna i 11 a § URL.

En ny inskränkning för forskning

Film&TV-Producenterna ifrågasätter behovet av den föreslagna bestämmelsen.

Avseende de övriga bestämmelser som berörs i betänkandet men inte nämns ovan har Film&TV-Producenterna inga synpunkter.

4. Reglerna om namn- och källangivelse

Ändring i 3 § URL första stycket

Film&TV-Producenterna avstyrker utredningens förslag till ändring av 3 § URL första stycket. Film&TV-Producenterna anser att nuvarande ordalydelse där upphovsmannen ska anges "*i den omfattning och på det sätt god sed kräver*" bör behållas. Film&TV-Producenterna är starkt kritiska till förslaget, som vi anser är problematiskt och riskerar medföra negativa effekter för våra medlemmars verksamheter, i form av ett otydligt och alltför hårt namnangivelsekrav som leder till stora praktiska problem.

Det anges i betänkandet att de föreslagna ändringarna 3 § URL första stycket är förtydliganden och att namnangivelserätten i sak ska ha samma innehåll som tidigare – dvs. att ingen materiell förändring avses från utredningens sida. Film&TV-Producenternas uppfattning är dock att ordalydelsen i den föreslagna ändringen i 3 § URL första stycket, att namn ska anges "*om det inte är praktiskt eller tekniskt omöjligt eller oförenligt med god sed*", omöjligen kan tolkas som enbart ett förtydligande. Vi uppfattar i stället att den medför en betydande materiell förändring i form av en kraftig skärpning av kravet på namnangivelse, vilket ställer till praktiska problem och rubbar en väl fungerande ordning.

Vi delar inte bilden att nuvarande bestämmelse brister i tydlighet. Vår uppfattning är att kraven på namnangivelse uppfylls väl i den audiovisuella branschen. Det kan säkerligen finnas problem med *regelefterlevnaden* på andra områden, men det är något annat - ett problem som inte på något vis löses genom strängare namnangivelsekrav. Skärpt namnangivelsekrav i 3 § kan inte heller förväntas ha någon minskande effekt på otillåtna nyttjanden av verk ("piracy"). Förutom att den föreslagna ändringen medför en oönskad och omotiverad skärpning av namnangivelsekravet anser vi också att den medför stora tolkningssvårigheter - till men för såväl upphovsmän som användare.

Våra invändningar mot förslaget avser såväl införandet av rekvisitet "*om det inte är praktiskt eller tekniskt omöjligt*" som att namn ska anges om det inte är "*oförenligt med god sed*". Vad gäller det tidigare så anges i betänkandet (s. 395) att namngivelse kan utebli "*när det av tekniska skäl är förenat med svårigheter att nämna upphovsmannen*". Den föreslagna ändringen uttrycker dock inte detta utan använder begreppet tekniskt "omöjligt" vilket är mer restriktivt än "svårigheter". "Omöjligt" är ett enormt högt ställt krav, det är ytterst sällan namngivelse är praktiskt eller tekniskt helt omöjligt (annat än om upphovsmannen är omöjlig att identifiera). Det bör här erinras om att den ideella rätten inte regleras av EU-rätten och att något behov av att i 3 § anpassa sig till Infosocdirektivets termer kring namngivelse därmed inte finns.

Befintlig rättspraxis avseende kravet på namngivelse i 3 § skulle möjligen bestå om de föreslagna ändringarna genomförs, eftersom de uppges enbart vara ett förtydligande. Men vid en rättslig prövning där ingen tidigare praxis finns att följa är det svårt att se att den föreslagna ordalydelsen inte skulle påverka domstolens bedömning till ett resultat i form av ett strängare krav än enligt befintlig ordalydelse. Det är av stor vikt för våra medlemmar att den möjlighet till allmän "lämplighetsbedömning" som finns inbyggt i rekvisitet "i enlighet med god sed" i § 3 URL kvarstår.

Ett illustrerande exempel avseende såväl den materiella åtstramning som förslaget riskerar att medföra som tolkningssvårigheterna är tillgängliggörandet av reklamfilm. Rådande praxis är att namngivelse inte sker vid sådan publicering, det vore inte rimligt eller önskvärt att en tio eller 15 sekunder lång reklamfilm skulle åtföljas av eftertexter (det vore också högst problematiskt om annonsören behövde köpa ytterligare reklamtid för detta, det skulle kapa reklamfilmsbudgetarna och därmed minska uppdragen och ersättningarna till bidragande/medverkande upphovsmän,). Eftertexter till reklamfilm kan inte anses krävas enligt god sed.

Vid en domstols bedömning av om namngivelse kan utebli ska i dagsläget en bedömning ske av vad som är praxis (sed) vid publicering av visst slag och om denna sed kan anses "god" (ej menlig för upphovsmännen eller inte på annat sätt icke-önskvärd). Om frågan om namngivelse krävs i reklamfilmer skulle prövas enligt den föreslagna nya ordalydelsen är namngivelse inte praktiskt eller tekniskt omöjlig. Det vore praktiskt mycket svårt och olämpligt, men helt *omöjligt* vore det inte. För att undkomma namngivelse i reklamfilmer återstår då endast att ett utelämnande av namnet skulle vara "*oförenligt med god sed*". Det är t svårt att förstå innebörden av detta rekvisit. Men ordvalet uppfattas som att det krävs att namngivelsen på något vis skulle vara kränkande eller stötande för upphovsmannen för att namngivelse ska kunna utebli – vilket i så fall är en materiell förändring. Den prövningen förefaller vara något helt annat än att konstatera att en sedvana att utelämna namn vid viss publicering, såsom i reklamfilm, inte kan anses menlig för upphovsmännen och att sådan namngivelse inte ligger i deras intresse.

Under alla omständigheter bör det i en kommande proposition framhållas att namngivelse i reklamalster kan utebli, på så vis som uttalats i tidigare förarbeten till 3 § URL.

Ovanstående beskrivning av namngivelsekrav i relation till reklamfilm är endast ett exempel på när den föreslagna ordalydelsen skulle bli problematisk i förhållande till film och TV. Ett annat exempel är, så som anges i betänkandet (s. 396), möjligheten för verk till vilka det finns många upphovsmän att ibland endast ange de som står för mer betydande insatser. En sådan ordning förefaller också vara ett resultat av en bedömning av god sed, medan det är svårare att se hur man skulle nå slutsatsen att namngivelse av de som stått för mindre betydande insatser skulle vara "*oförenligt*" med god sed. Ordalydelsen uppfattas som att namngivelse endast kan utebli om namngivelsen skulle vara osedlig och direkt negativ för dessa upphovsmän och så är väl sällan

fallet. Däremot kan namngivelse i vissa fall vara orimlig, opåkallad, olämplig eller inte helt ligga i upphovsmannens intresse. Namngivelse när musik spelas i radio är ett ytterligare exempel, dock från en annan bransch, på när namngivelse inte krävs enligt god sed men där det är svårt att se att sådan namngivelse skulle vara praktiskt eller tekniskt *omöjlig* eller *oförenlig* med god sed. Över lag förefaller inte ordvalet "*oförenlig med god sed*" spegla den faktiska avsikten från utredningens sida, så som den i övrigt framgår av betänkandet.

Som konstateras i betänkandet ska möjligheterna till användning av verk inte begränsas på ett sätt som inte är nödvändigt och som rubbar jämvikten mellan rättighetshavare och användare. Den föreslagna ändringen i 3 § riskerar dock enligt vår uppfattning att göra det. Man måste ha i åtanke att namngivelsekravet ska tillämpas inte bara på verk skapade av en ensam upphovsman utan även på samlingsverk som filmer och tv-program till vilka en mycket stor mängd upphovsmän bidragit.

Det kan slutligen noteras att direktiven för utredningen varit att genomföra en översyn av upphovsrättslagens bestämmelser om inskränkningar. Frågan i direktiven om reglerna om namngivelse bör ändras bör vara ställd i den kontexten, att en översyn ska ske för att de svenska kraven på namngivelse vid nyttjande av verk *med stöd av inskränkning*, dvs namngivelse som en del av den ekonomiska rätten, uppfyller kraven i EU-rätten. 3 § URL är inte någon inskränkingsbestämmelse utan reglerar den ideella rätten, som inte omfattas av EU-rätten.

Regler om namn och källangivelse vid nyttjande med stöd av inskränkning

Film&TV-Producenterna tillstyrker utredningens förslag att ta bort det generellt utformade kravet på källangivelse med stöd av inskränkningar och i stället införa krav på namn- och källangivelse som en del av de enskilda inskränkingsbestämmelserna där ett sådant krav ska gälla enligt Infosocdirektivet. Film&TV-Producenterna anser dock att rekvisitet i dessa enskilda inskränkingsbestämmelser, i linje med Infosocdirektivets ordalydelse, bör vara "om inte detta visar sig vara omöjligt". Vi vill också betona vikten av att det tydligt anges i författningskommentaren att rekvisitet är uppfyllt när identifiering inte är möjlig utan omfattande eller kostsam efterforskning eller när källangivelse är förenat med praktiska eller tekniska svårigheter.

6. Trestegsregeln

Film&TV-Producenterna avstyrker ett införande av trestegsregeln i lag. Vi menar att ett införande i lag riskerar att ha en väsentlig negativ påverkan på våra medlemmars verksamheter på så vis som framgår nedan.

Trestegsregeln gäller redan i Sverige och tillämpas av lagstiftaren vid införandet av inskränkningar samt av domstolar vid prövning av oklara fall. En särbehandling av trestegsregeln på så vis att denna tolkningsregel, till skillnad från andra tolkningsregler, införs i lagtext riskerar enligt vår uppfattning att få mycket negativa effekter, främst i form av praktiska tillämpningsproblem, oförutsebarhet och konflikter. Att lyfta fram trestegsregeln genom kodifiering riskerar, oavsett vad som anges i förarbeten, att uppfattas som att det adderas ett ytterligare led i bedömningen av en inskränkings tillämplighet i varje enskilt fall – dvs. inte endast i oklara fall. Risken är att trestegsregeln uppfattas inte bara vara en anvisning till lagstiftare och domstolar, utan även till den enskilda användaren. Detta måste undvikas.

Det kan inte vara önskvärt, och är ej heller praktiskt görbart, att den enskilda användaren på daglig basis ska pröva trestegsregeln när beslut ska fattas kring huruvida tillstånd erfordras för nyttjande av en rättighetshavares alster eller ej. Det skulle skapa stor otrygghet och oförutsebarhet och i förlängningen leda till att inskränkningarna inte kan nyttjas i praktiken på det sätt som avsetts. Trestegsregelns ordalydelse är oklar och lämpar sig inte för praktiska bedömningar kring en inskränkings tillämpning. Därtill vore det direkt felaktigt med en sådan prövning, eftersom en avvägning mot trestegsregeln redan har skett från lagstiftarens sida avseende befintliga inskränkningar. En sådan avvägning ska därmed inte ske på nytt vid tillämpningen i det enskilda fallet. Det är av yttersta vikt att trestegsregeln inte kan ta bort eller förändra en möjlighet till nyttjande som redan finns i en inskränkingsbestämmelse.

En kodifiering av trestegsregeln i lag riskerar att leda till en diskussion mellan rättighetshavare och användare i varje enskilt fall. Även detta skulle försvåra nyttjandet av inskränkningarna i praktiken, med bl.a. en begränsning av yttrandefriheten som befarat resultat. Varje inskränkning är införd av ett syfte, och får inte riskera att bli obrukbar.

Film&TV-Producenterna ser mot ovanstående bakgrund risk att ett införande av trestegsregeln i lag skulle generera ett stort antal konflikter och onödiga tvister, utöver de praktiska tillämpningsproblem som ovan nämnts. Tvister ska enbart behöva uppstå i oklara fall, varvid domstolarna, som idag, kommer att tillämpa regeln. För detta krävs inte en kodifiering. Vi ser inte att det finns ett behov av en kodifiering eller att införandet skulle medföra några positiva effekter. Tillämpning i domstol vid oklara fall sker som sagt redan. Mot bakgrund av de negativa effekter som en kodifiering av trestegsregeln däremot riskerar att medföra avstyrker Film&TV-Producenterna förslaget.

Om trestegsregeln ändå skulle införas i lag, vilket vi motsätter oss, är det av yttersta vikt att det inte råder någon tvekan om att regeln enbart utgör en tolkningsregel vid oklarhet. Dvs. att regeln *inte* ska prövas varje gång ett undantag ska tillämpas. Det behöver även framgå i författningskommentar att trestegsregelns rekvisit om tillämpning som strider mot det normala utnyttjandet avser att inskränkningar inte får medföra att rättighetshavaren går eller kan gå miste om *betydande* ekonomiska värden. En inskränkning innebär alltid att en risk att gå miste om ett ekonomiskt värde, det utgör inte ett hinder för inskränkningen enligt trestegsregeln om det inte avser betydande ekonomiska värden.

5. Panorama

5.1 Huvudregeln (den föreslagna 22 a § första stycket första meningen)

Film&TV-Producenterna anser att det är mycket positivt att en ny regel införs som undanröjer de oklarheter som tidigare funnits kring panoramaundantaget och innebörden av begreppet "avbildas". Det är av stor praktisk betydelse för våra medlemmar. Film&TV-Producenterna tillstyrker således den föreslagna huvudregeln.

6.2 Användning som faller utanför bestämmelsens tillämpningsområde

Film&TV-Producenterna tillstyrker den föreslagna huvudregeln men avstyrker användningen av begreppet "förvärvssyfte" i undantaget från huvudregeln. Begreppet är inte lämpligt och slår alltför

brett och riskerar därför en mycket allvarlig konsekvens genom att begränsa mediernas tillgång till det offentliga rummet, i stället för att enbart utesluta en rent kommersiell exploatering av verk på offentlig plats, såsom i reklam.

Det är av yttersta vikt för våra medlemmar att, som en del av redaktionella framställningar som uttrycker tankar, åsikter, känslor och konstnärligt skapande, fritt kan återge stadsbilden och det offentliga rummet utan att behöva inhämta tillstånd från upphovsmän vars verk är stadigvarande placerade där. Detta bör gälla även när verket utgör ett centralt motiv i framställningen, så länge framställningen inte är av rent kommersiell natur - dvs utgör reklam. En sådan ordning innebär ett normalt nyttjande av det offentliga rum som ska vara tillgängligt för alla, och utgör en rimlig avvägning mellan upphovsmäns och användares behov, som bör bestå. Det är därför nödvändigt att det nya panoramaundantaget tydligare omfattar återgivning av verk som centralt motiv i samtliga audiovisuella produktioner som inte utgör reklam.

Utredningens förslag innebär att en framställning där det återgivna verket utgör ett centralt motiv inte får användas med stöd av panoramaundantaget om det sker i förvärvssyfte. Begreppet användning i förvärvssyfte är enligt vår uppfattning problematiskt och svårtolkat i förhållande till vår bransch (och även i övrigt). Det är inte tydligt för oss när användning i film och tv omfattas av panoramaundantaget eller ej. Vi uppfattar att det finns risk att denna otydlighet medför att andra audiovisuella verk än reklamfilm undantas från panoramaundantaget. Detta vore inte önskvärt och överensstämmer inte med vad som anges i kommittédirektiven om att möjligheten att fritt återge verk i det offentliga rummet inte ska begränsas mer än absolut nödvändigt.

De problem vi ser med begreppet "förvärvssyfte" och utredningens resonemang kring detta i förhållande till vår bransch är följande. Den föreslagna 22 a § andra meningen tar sikte på framställningens *syfte*, och det anges även i författningskommentaren att bedömningen av om användningen är tillåten får ske utifrån *syftet* med det förfogande som för tillfället är aktuellt. Samtidigt anges i författningskommentaren att utanför begreppet "förvärvssyfte" faller användning i redaktionell och journalistisk *verksamhet*. Det uppstår oklarhet när betänkandet här talar om vilken *verksamhet* användningen sker i, när den föreslagna begränsningen (så som framgår på s 155 f i betänkandet) tar sikte på framställningens *syfte* och inte vilken *verksamhet* den sker i.

Nästan alla medier där rörlig bild publiceras, dvs journalistiska och redaktionella verksamheter drivs i förvärvssyfte (inklusive public service). Anses då framställningar som publiceras inom ramen för dessa verksamheter i och för sig ha ett förvärvssyfte, och falla in under begränsningen i 22 a § andra meningen, för att sedan ändå undantas genom uttalandet i författningskommentaren? Det förefaller inte vara en lämplig väg att gå att använda ett begrepp som eventuellt omfattar nästintill all journalistisk och redaktionell verksamhet för att sedan undanta dessa framställningar genom ett förarbetsuttalande.

Det är alltså alltför oklart om betänkandets uttalanden om användning i redaktionell och journalistisk *verksamhet* medför att användningen av ett konstverk som ett centralt motiv i filmer och tv-program kan ske med stöd av panoramaundantaget eller ej. Det finns inte någon legal definition av journalistisk och redaktionell verksamhet.

Journalistisk och redaktionell *verksamhet* drivs som nämnts allt som oftast i förvärvssyfte. Men de framställningar som publiceras i denna verksamhet (genom vilka publiceringar det förfogas över de aktuella konstverken) har – med undantag för reklamfilm - ett redaktionellt *syfte*. Dvs. dessa framställningar åsyftar inte näringsverksamheten som sådan (dvs. de utgör inte reklam) utan är av

redaktionell karaktär. De är framställningar som meddelar upplysningar och uttrycker tankar, åsikter och känslor (dvs. som åtnjuter yttrandefrihetens skydd, jmf RF 2:1) och är inte av utpräglat kommersiell natur. Endast användning av verk som centralt motiv i reklamsyfte bör uteslutas, vilket också verkar ha varit utredningens avsikt.

Om reklam är ett typexempel på när användning av centralt motiv inte ska kunna ske med stöd av panoramaundantaget är det svårt att se varför utredningen går så långt som att ange att återgivning i en lärobok inte är möjlig med stöd av undantaget. Att återgivning i en bok med stöd av undantaget inte skulle vara möjlig förefaller inte överensstämma med kommittédirektivens uttalande att möjligheten att fritt återge verk i det offentliga rummet inte ska begränsas mer än absolut nödvändigt. Inte heller förefaller det överensstämma med uttalandet att journalistisk och redaktionell verksamhet inte ska omfattas av begränsningen från undantaget – produktion av läroböcker är väl redaktionell verksamhet och framställningarna i dessa böcker har väl redaktionella syften? Till skillnad från själva marknadsföringen av sådana böcker.

Uttalandet i författningskommentaren kring läroböcker för försäljning till lärosäten leder även till frågetecken avseende film och tv-program som liksom nämnda läroböcker ska "säljas" (visas mot köp av abonnemangstjänst eller biobiljett t.ex.) men som produceras inom journalistisk och redaktionell verksamhet. Oklarheterna kring panoramaundantagets tillämplighet i vår bransch måste rätas ut på så vis att det tydliggörs att undantaget kan nyttjas utan begränsning vid framställandet av audiovisuella verk som inte är av rent kommersiell natur. Det bör här understrykas att film och tv-program som inte utgör reklam inte finns med bland de problematiska användningar av panoramaundantaget som enligt betänkandet har lyfts av rättighetshavare (s. 154).

Film&TV-Producenterna vill framhålla att panoramaundantagets tillämplighet på film och tv är viktigt, inte för att undkomma klareringskostnader, utan pga att filmat material annars riskerar att bli oanvändbart, exempelvis om upphovsmannen nekar licensiering eller inte är identifierbar. Det ligger i sakens natur att man vid produktion av film och tv ofta behöver fånga ögonblicket när det uppstår, såväl vid produktion av icke-fiktivt innehåll (granskande journalistik, dokumentärt innehåll, intervjuer på stan) som vid produktion av konstnärligt material som långfilmer och dramaserier. Det kan också hända att man med kort varsel måste ändra planerad inspelningsplats pga väderomslag. I dessa situationer är klarering i förväg inte möjlig, då förekomsten av konstverket i filmmaterialet inte varit planerad. Är klarering sedan inte möjlig i efterhand t.ex. pga. att tillstånd inte ges blir materialet obrukbart, vilket skulle innebära en ohållbar situation då produktion av film och tv är mycket kostsamt.

Sett mot kommittédirektivens uttalanden, att panoramaundantaget grundar sig i att alla och envar ska ha god tillgång till det offentliga rummet och att en upphovsman som gett tillstånd till att hans eller hennes verk permanent placeras där har anledning att acceptera ett större ingrepp i sin ensamrätt till verket än vad som annars typiskt sett är fallet, samt att det är angeläget att möjligheterna att fritt återge sådana verk inte begränsas mer än absolut nödvändigt, måste samtliga audiovisuella verk som inte är framställningar av rent kommersiell natur omfattas av panoramaundantaget utan begränsning. Skadan av en sådan ordning för den som accepterat att dennes verk placeras i allmänheten bör inte anses stor.

Uttalandet i författningskommentaren att den föreslagna begränsningen innebär att användningen av verk med stöd av panoramaundantaget inte får ske på ett sätt som konkurrerar med upphovsmannens egna möjligheter att exploatera verket anser vi står i strid med ovan nämnda uttalanden i kommittédirektiven. Den upphovsman som har accepterat att placera sitt verk i det

offentliga rummet får acceptera att ersättning inte utgår för återgivning i film och tv annat än i reklam. Det som bör gälla är i stället vad som anges på s 154 i betänkandet, att användning med stöd av panoramaundantaget inte ska hindra upphovsmannens ensamrätt att ekonomiskt exploatera verket *mer än nödvändigt*. Yttrandefriheten är nödvändig – särskilt avseende det offentliga rummet.

Regleringen bör enligt Film&TV-Producenternas uppfattning, i stället för den föreslagna bestämmelsen, vara sådan att det tydligt framgår att förekomsten av konstverk som centralt motiv i en audiovisuell produktion med stöd av panoramaundantaget tillåts, om den audiovisuella framställningen i sig inte utgör marknadsföring.

Film&TV-Producenterna anser som ovan illustrerats att användningen av begreppet "förvärvssyfte" ger ett oklart och problematiskt resultat. En annan ordalydelse bör därför användas. Om det är syftet med framställningen där konstverket används, dvs framställningens natur, som ska vara avgörande för om panoramaundantaget kan tillämpas, och inte i vilken verksamhet framställningen sker, så förefaller inte kriteriet "förvärvssyfte" som lämpligt då det förefaller syfta snarare på verksamheters natur än framställningarnas natur. Dvs. om det rör sig om förvärvsverksamhet eller ej. Enligt författningsskomentaren är användning av ett verk i reklam för en vara eller verksamhet ett typexempel för när återgivning av verket som centralt motiv inte får ske utan upphovsmannens tillstånd. Men begreppet "förvärvssyfte" fångar upp mycket mer än reklam. När avsikten är att exkludera reklam från panoramanundantaget bör de kriterier som i svensk rätt används vid gränsdragning mellan å ena sidan tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen och å andra sidan marknadsföringslagen och lagen om namn och bild i reklam ligga närmre till hands att ta stöd i (dvs. de kriterier som avgör om en audiovisuell framställning kan angripas med stöd av marknadsföringslagen eller ej).

Marknadsföring undantas i svensk rätt från yttrandefriheten om den är av utpräglat kommersiell natur, vilket är fallet om framställningen har vidtagits i kommersiell verksamhet, med kommersiellt syfte och har rent kommersiella förhållanden till föremål. En framställning har rent kommersiella förhållanden till föremål om den åsyftar en näringsidkares affärsverksamhet eller där tillhandahållna tjänster. Det innebär att ett budskap kan vidtas i kommersiell verksamhet utan att samtidigt ha rent kommersiella förhållanden till föremål. TV-kanaler, vod-plattformar och biografier, som utgör kommersiella verksamheter som drivs i förvärvssyfte, kan publicera såväl audiovisuella verk som har rent kommersiella förhållanden till föremål (reklamfilmer som åsyftar en näringsidkares affärsverksamhet) som audiovisuella verk som inte har rent kommersiella förhållanden till föremål (spelfilmer, tv-program). De senare utgör inte reklam och bör, mot bakgrund av att det enligt kommittédirektiven är angeläget att möjligheterna att fritt återge verk i det offentliga rummet inte begränsas mer än absolut nödvändigt, omfattas av panoramaundantaget.

6. Nyhetsrapportering

Film&TV-Producenterna välkomnar den förbättring i förhållande till nuvarande regleringar som förslaget medför och tillstyrker ett införande av den föreslagna bestämmelsen i huvudsak. Film&TV-Producenterna efterfrågar dock en justering på så vis att aktualitetsprogram också bör omfattas av inskränkningen.

De intressen som motiverar den aktuella inskränkningen gör sig i samma utsträckning gällande i traditionell nyhetsrapportering som i aktualitetsprogram av mer djupgrävande karaktär, där

motsvarande frågor behandlas, som t.ex. i granskande nyhetsprogram eller dokumentärer. Att även sådan rapportering ska omfattas av inskränkningen framgår bl.a. av de franska och engelska versionerna av Infosoc-direktivet som utöver nyheter innehåller begreppen "événements d'actualité" och "current events".

Vidare bör inte rekvisitet "*i den utsträckning som är motiverad med hänsyn till informationssyftet*" ges en för begränsande innebörd och det bör inte krävas att det finns ett allmänintresse. Även ett snävare informationsintresse än intresset hos den breda allmänheten bör kunna motivera användning av den aktuella inskränkningen.

Det behöver vidare tydliggöras hur inskränkningen förhåller sig till publicerade program som finns kvar att ta del av under längre tid, då intresset för föremålet för rapporteringen eventuellt kan förändras över tid. Sett mot att produktion av film och tv är mycket kostsamt är det en otänkbar ordning att kräva att programmet eller filmen skulle behöva klippas om eller tas ned.

7. Karikatyrer, parodier och pastischer

Film&TV-Producenterna tillstyrker införandet av den föreslagna bestämmelsen. Film&TV-Producenterna invänder dock starkt mot att licensmöjligheter skulle avgöra undantagets tillämplighet. Dels bör ett rekvisit som begränsar bestämmelsens tillämplighet inte uppställas i förarbeten utan i lagtext, dels är det inte en lämplig eller rimlig ordning. Meningen med inskränkningen är att licensieringsmöjligheter *inte* ska behöva undersökas. En sådan ordning finns visserligen i 13 § 2 st URL, men enbart i den inskränkningen och ingen annan. Skälen för parodiundantaget (yttrandefrihetskäl) måste anses väga avsevärt tyngre än skälen för 13 §.

8. Övriga inskränkingsbestämmelser

Ändringsförbudet

Film&TV-Producenterna avstyrker förslaget att ta bort ändringsförbudet i 11 § URL. Ändringsförbudet bör behållas, men med en särreglering för parodier som av naturliga skäl medför att ändringar görs i verket. Skälet till att ändringsförbudet bör behållas är att de rättighetshavare som omfattas av 46 och 48 §§ URL annars helt förlorar möjlighet att invända mot ändringar i deras alster när dessa nyttjas med stöd av inskränkningar. Dessa rättighetshavare omfattas inte av ideell rätt och ej heller av 2 § 1 stycket URL.

Tillfälliga exemplar

Film&TV-Producenterna tillstyrker de föreslagna ändringarna i 11 a § URL. Det är vidare, med tanke på den omfattande piracy som vår bransch utsätts för, mycket positivt att förtydligande uttalandet införts i förarbetena genom vad som uttalas på sidan 399 i betänkandet.

11. En ny inskränkning för forskning

Film&TV-Producenterna ifrågasätter behovet av den föreslagna bestämmelsen och vill framhålla vikten av att inskränkningar som urholkar värdet av exklusiva rättigheter inte införs utan att det är helt och fullt fastställt att de är absolut nödvändiga. Det förefaller eventuellt finnas en osäkerhet kring om delning av material inom en forskargrupp utgör överföring till allmänheten. Om så är fallet

är det enbart i mycket få situationer och då är frågan om en ytterligare inskränkning i upphovsrätten kan anses motiverad eller om licensordningar kan tillgodose detta begränsade behov.
